

MATICA HRVATSKA – OD IDEJE NARODNOG PREPORODA DO MODERNE HRVATSKE

Kvalitetno obrazovanje valuta je kojoj vrijednost ne blijedi

U 183. godine postojanja Matica je živjela u pet država, ali je uvijek kao svoju svrhu zadržala njegovanje kulture, znanosti, umjetnosti i prosvjete, kao i ljubav prema domovini.

RAZGOVARAO: **Petar Bilobrk**

FOTO: **Branko Nad**

Matica hrvatska osnovana je 10. veljače 1842. u Zagrebu pod nazivom **Matica ilirska**, kao jedna od ključnih institucija hrvatskoga narodnog preporoda. Osnivači su bili vodeći preporoditelji, uključujući grofa Janka Draškovića, Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Ljudevita Gaja. Primarni cilj bio je promicati hrvatski jezik, kulturu i književnost, posebice putem nakladničke djelatnosti.

Godine 1874. mijenja ime u **Matica hrvatska**, čime odražava svoju sveobuhvatniju nacionalnu misiju. Tijekom 19. stoljeća Matica postaje ključna kulturna i prosvjetna institucija koja tiska knjige, časopise i znanstvena djela te potiče razvoj hrvatske književnosti i znanosti. U prvoj polovici 20. stoljeća Matica hrvatska nastavlja svoju misiju unatoč političkim previranjima. Između dvaju svjetskih ratova postaje središte intelektualne elite, no tijekom razdoblja Kraljevine Jugoslavije suočava se s pritiscima zbog svoje nacionalne orijentacije.

Nakon Drugoga svjetskog rata, u socijalističkoj Jugoslaviji, Matica hrvatska djeluje pod stalnim nadzorom vlasti, ali i dalje objavljuje značajna kulturna i znanstvena djela. Tijekom **Hrvatskoga proljeća (1971.)** Matica se istaknula kao jedan od glavnih pokretača borbe za veća nacionalna prava i afirmaciju hrvatskoga jezika. Nakon sloma Hrvatskoga proljeća jugoslavenske su vlasti 1972. zabranile rad Matice hrvatske, a njezina je imovina oduzeta.

S demokratskim promjenama, Matica hrvatska obnovljena je **1990. godine** i vraćena joj je oduzeta imovina. Ponovno postaje jedno od ključnih hrvatskih kulturnih središta, s jakom nakladničkom djelatnošću, znanstvenim skupovima, kulturnim tribinama i radom više od **130 ograna** u Hrvatskoj i inozemstvu.

Danas, i u 183. godini svojega postojanja, Matica hrvatska nastavlja svoju misiju očuvanja i promicanja hrvatskoga identiteta, kulture, jezika, znanosti i umjetnosti, čineći ju jednom od najstarijih i najvažnijih kulturnih institucija u Hrvatskoj.

Povodom 183. obljetnice postojanja Matice hrvatske, za *Akademski list* razgovaramo s predsjednikom Matice hrvatske, akademikom **Mirom Gavranom**.

Akademik
Miro Gavran
predsjednik
Matice
hrvatske

ULOGA I ZNAČAJ MATICE HRVATSKE

Matica hrvatska ima bogatu i dugu povijest – osnovana je 1842. godine. Kako biste danas definirali njezinu temeljnu misiju i ulogu u hrvatskom društvu?

Temeljna misija i uloga Matice hrvatske u proteklih osamnaest desetljeća ostala je ista: skrb za hrvatski jezik, znanost, kulturu, gospodarstvo i identitet. Mijenjaju se samo alati koje pri tome koristimo. U devetnaestom stoljeću te smo ciljeve ostvarivali tiskanjem knjiga i časopisa, a danas u dvadeset i prvom stoljeću, uz te klasične oblike komunikacije, imamo i svoju mrežnu stranicu, društvene mreže, e-obavijesti (Novosti iz Matice hrvatske) i Matičin *podcast*, s kojim smo krenuli prije dvije godine, a ovih dana krenuli smo s informativnim portalom *Misao.hr*, tako da nastojimo na sve načine biti ukorak s vremenom.

Tijekom 183 godine postojanja, Matica hrvatska prošla je različite političke i društvene mijene. Koje su bile njezine najveće prekretnice i izazovi?

Sam početak djelovanja događao se u izazovnim vremenima za hrvatski narod, a teški trenutci za Maticu nastupili su 1918. raspadom Austro-Ugarske, još teži trenutci nastupaju 1929. godine pod kraljem Aleksandrom, kada uvodi diktaturu. Teške trenutke Matica proživljava netom iza 1945. godine, a dramatična je i 1967., kada se u okrilju Matice okupljaju sve važnije naše kulturne i obrazovne institucije pa se donosi slavna *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika*, koju Komunistička partija zabranjuje. A najteži trenutak i raspuštanje nastupilo je 11. siječnja 1972., kada se Matica hrvatska dokida, a najugledniji matičari uhićuju i šalju na robiju... Srećom, nastavio je tih godina s radom Nakladni zavod Matice hrvatske, pa zahvaljujući samo tomu možemo govoriti o kontinuitetu, premda punokrvni život i obnova Matice hrvatske dolaze tek 1990. godine s demokratskim promjenama i uvođenjem višestranačja.

Kako Matica hrvatska danas odgovara na suvremene izazove u kulturi, obrazovanju i znanosti?

Nastojimo na našim tribinama, simpozijima, okruglim stolovima te u našim glasilima *Vijencu*, *Hrvatskoj reviji*, *Kolu*, *Prirodoslovlju* propitivati našu društvenu stvarnost te nuditi rješenja za sadašnjost i budućnost. Njegujući tradiciju i čuvajući svoju baštinu, trudimo se oko vrhunskog obrazovanja i dobre umjetnosti, što je važno za identitet svakog naroda, a pogotovo za manje brojne narode, kao što je slučaj s našim narodom.

OBRAZOVANJE

Koja je uloga Matice hrvatske u oblikovanju nacionalnog identiteta kroz obrazovni sustav?

Dovoljno je doći na naše tribine, predavanja i okrugle stolove, pa vam postane u trenutku jasno koliko je važno da ljudi razmjenjuju svoje ideje uzajamno. Nije dovoljno svoje znanje držati za sebe. Kroz sučeljavanja se misao izoštri, od drugih uvijek možemo doznati nešto više. Kvalitetno obrazovanje valuta je kojoj vrijednost ne blijedi.

Postoji li suradnja Matice hrvatske sa srednjim školama i sveučilištima?

S nekoliko fakulteta i srednjih škola potpisali smo ugovor o suradnji, a s nekima dobro surađujemo i bez formalnih ugovora. Otvoreni smo prema svima i sretni što se u novije vrijeme velik broj studenata i srednjoškolaca učlanio u Maticu hrvatsku, kao što nam imponira i velik broj osnovnoškolskih, srednjoškolskih i fakultetskih profesora u našim redovima. Osim toga, redovito u Matici na terenskoj nastavi ugošćujemo studente, ali i učenike osnovnih škola koji svoju nastavu hrvatskoga jezika, etnologije ili povijesti provedu kod nas i iz prve ruke svjedoče dijelu povijesti i književnosti. U redakciji našeg *Vijenca* stručnu praksu

mogu obaviti studenti komunikologije, a ne smijemo zaboraviti niti naš vrijedan projekt *Komunikološku školu Matice hrvatske*. Dosad je u njoj sudjelovalo dvanaest generacija ponajboljih studenata komunikologije i novinarstva Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta, od kojih su neki od njih danas na vodećim pozicijama u akademskoj zajednici, korporacijama i medijima.

Na koji način Matica hrvatska može postati još prepoznatljivija među mladima i širim slojevima društva?

Nužno je otvarati teme koje su važne mladima. Prije mjesec dana naš *Vijenac* otvorio je rubriku koja se odnosi na život mladih, a mladi novinari u sve većem broju postaju našim autorima. Vjerujem da će i naš portal *Misao.hr* pridonijeti većoj zainteresiranosti mladih za ono što se zbiva u Matici hrvatskoj. Odnedavno je naš dvotjednik *Vijenac* ušao u srednje škole diljem Hrvatske, tako da bi sve to moglo pridonijeti pomlađivanju naše udruge.

KULTURA

Kako vidite ulogu Matice hrvatske u promicanju hrvatske književnosti i znanosti objavljivanjem knjiga i časopisa?

Svake godine u Matici hrvatskoj objavimo tridesetak biranih knjiga, a i naši ogranci objave još dvjestotinjak knjiga, zbornika i glasila. Lijepa književnost ono je što zanima većinu matičara, ali i jezikoslovce, povijest, popularna znanost u širem smislu. Od ove godine u Dubrovniku su matičari utemeljili i Zakladu Ruđer Bošković u kojoj će se knjige o Hrvatskoj, a i naša ponajbolja književna ostvarenja, tiskati na stranim jezicima jer nam je želja i strancima približiti svoju književnost, svoju povijest i svoju znanost.

Koliko su danas važne kulturne tribine i javne rasprave koje Matica organizira?

Ima li planova za nove projekte u tom području?

Tribine, simpoziji i okrugli stolovi iznimno su značajni za naš kulturni i znanstveni ambijent. Dogodi se ponekad da je i naša velika Dvorana Jure Petričevića pretijesna za sve one koji dolaze nazočiti, ali i skupovi s manjim brojem nazočnih znaju biti značajni, jer sve ono što se na njima izrekne nastojimo plasirati ili u našim tiskovinama ili na našem kanalu na YouTubeu. Prate nas i drugi mediji, tako da se, u odnosu na prije četiri godine, medijsko izvješćivanje o događajima u Matici hrvatskoj uvećalo pet puta.

MATICA HRVATSKA – JUČER DANAS SUTRA

Matica ove godine obilježava 183 godine postojanja, baština je neizreciva, kako vidite njezinu ulogu u sljedećim godinama?

U globaliziranom i fragmentiranom svijetu kojim smo danas okruženi, institucije poput Matice hrvatske postaju još značajnije za male narode nego što su bile prije samo dvadesetak godina. A kada vidim raspoloženje među našim matičarima u našim ograncima, ne sumnjam u to da Matica hrvatska ima dobru budućnost pred sobom.

Vjerujemo da je i Matica hrvatska, kao najstarija kulturna institucija u Hrvata, spremna za obilježavanje 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva. Možete li nam otkriti neke planove obilježavanja?

Na Glavnoj skupštini Matice hrvatske 26. listopada 2024. pozvao sam sve naše ogranke da se uključe u obilježavanje te velike obljetnice i mnogi ogranci najavljuju bogate programe, a mi u središnjici objavili smo broj *Hrvatske revije* posvećen toj obljetnici s kulturnoga i povijesnoga aspekta, Zaklada Ruđer Bošković će, s nekoliko dodatnih tekstova, sadržaj iz *Revije* objaviti kao knjigu na engleskom. Objavit ćemo dva faksimilna izdanja knjiga vezana za tu temu: knjigu Stjepana Miletića *Tomislav, prvi hrvatski kralj* (1902.), zbirku pjesama Vladimira Nazora *Hrvatski kraljevi* (1912.), kao i knjigu Milutina Mayera *S puta na Duvanjsko polje*, izvorno tiskanu potporom Matice hrvatske. U Zagrebu ćemo 30. rujna prirediti bogatu umjetničku večer posvećenu kralju Tomislavu, Vijeće ogranka Matice hrvatske u Bosni i Hercegovini sudjelovat će u realizaciji glazbeno-scenske legende *Krunidba kralja Tomislava* u Tomislavgradu. Matičari će sudjelovati na simpozijima o toj temi u Splitu i u Mostaru u kojem s Družbom «Braća Hrvatskoga Zmaja» u svibnju su organiziramo Međunarodnu znanstvenu konferenciju *Identiteti – Kulture – Jezici* Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

Naši odjeli za povijest i za likovne umjetnosti organizirat će četiri ciklusa predavanja o hrvatskoj ranosrednjovjekovnoj povijesti i umjetnosti. U tom povodu izradili smo i jubilarni logo obilježavanja sa siluetom spomenika kralju Tomislavu, koji će biti tiskan na svim našim materijalima, a može se besplatno preuzeti za korištenje na našim mrežnim stranicama. Autor likovno-grafičkoga rješenja voditelj je Grafičke pripreme MH Željko Podoreški. Kao što vidite, bit će doista toga u izobilju, kao što je bilo prije stotinu godina kada se slavila tisućita obljetnica. ///

Miro Gavran suvremeni je hrvatski autor, rođen 1961. godine u učiteljskoj obitelji u slavonskom selu Trnavi nedaleko od Nove Gradiške. Djela su mu prevedena na više od 40 jezika. Njegove knjige imale su više od 250 izdanja u zemlji i inozemstvu. Prema njegovim dramama i komedijama nastalo je više od 400 kazališnih premijera diljem svijeta, a vidjelo ih je više od četiri milijuna ljudi.

Vjerojatno je jedini živući dramatičar u svijetu kojemu su u čak pet zemalja organizirali kazališni festival njemu posvećen, gdje se izvode predstave nastale isključivo prema njegovim dramama i komedijama, a koji je pod nazivom GavranFest djelovao u Slovačkoj u Trnavi od 2003. do 2009., potom se 2013. održao u Poljskoj u Krakovu, od 2016. djeluje u Češkoj u Pragu, 2019. i 2022. se održao u Njemačkoj u Augsburgu, a 2020. u Srbiji u Beogradu.

Najizvođeniji je suvremeni hrvatski dramatičar u zemlji i inozemstvu.

Za predsjednika Matice hrvatske izabran je 2021. godine, a u svibnju 2024. Miro Gavran postao je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Od veljače 2025. počasni je član Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja”.